

❧ דיוקים ודקדוקים ❧

ז' י"ב: **אַתְּ הַמְשַׁפֵּטִים הָאֵלֶּה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים **אַתְּ הַמְשַׁפֵּטִים הָאֵלֶּה**.

הַבְּרִית - הבי"ת בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (ט' ט', י"א, ט"ו).

נִשְׁבַּע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא **נִשְׁבָּה** בה"א". וכן הוא להלן (ז' י"ג, ח' א', י"ח, ט' ה', י"א ט', כ"א).

ז' י"ג: **וְאֵתְּ הַבְּרִית** - הבי"ת בשווא נע.

וַיְבָרֶכֶּךָ - יש אומרים שהכ"ף הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח.

וַיַּצְהֲרֵךְ - הצד"י בשווא נח. ויש להיזהר שלא להבליע את הה"א שאחריה ולקרוא **וַיַּצְרֵךְ**. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: **וַיַּבְהֶמְתָּךְ**, **לְפָרְעָה**, **הַצָּרְעָה**, **הַנְּשָׂאִים**, **וַיַּעֲזֹב**, **וַיִּלְרָאָה**, **וַתַּהַמֵּת**, **בְּבִקְעָה**, **וַשְׁעָרָה**, **וַתֵּאָנֶה**, **וַתִּשְׁעַת**, **וַיִּתְאַנֵּף**, **לְהַכְעִיסוֹ**, **וַיִּבְאֶהוּן**, **הַתֵּאָנֵף**, **וַתִּבְתְּעָרָה**, **רָשָׁעוֹ**, **וַמִּשְׁנָאָתוֹ**, **אֶלְעָזָר**, **לִירָאָה**, **וְלֹאֲהֶבָה**, **בְּזִרְעָם**, **בְּשִׁבְעִים**, **וַיֵּאבְדָם**, **זֶרְעוֹ**, **וַלְעָבָדוֹ**, **וַיִּשְׁעָרֶיךָ**.

ז' י"ד: **מִכָּל־הָעַמִּים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים **מִכָּל הָעַמִּים**.

ז' ט"ו: **וְכָל־מְדֵי מִצְרַיִם הָרָעִים** - יש להקפיד על הניגון המחובר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: **וְכָל מְדֵי מִצְרַיִם הָרָעִים**. אלא הכל ענין אחד: **וְכָל מְדֵי מִצְרַיִם הָרָעִים** א.

ז' ט"ו: **וַיִּדְעָתָּה** - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא **וַיִּדְתָּה**, או לקרוא **וַיִּדְעָתָּה** בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (ח' ה', ט' ג'): **וַיִּדְעָתָּה**. ולהלן (ח' י', י"א ט'): **וַיִּשְׁבַּעְתָּה**. ולהלן (ט' ב'): **וַיִּדְעָתָּה**, **שְׁמַעְתָּה**. ולהלן (ט' כ"ג): **שְׁמַעְתָּם**. ולהלן (ט' כ"ד): **וַיִּדְעָתָּה**.

שִׁנְאִיךָ - הנו"ן בשווא נע.

ז' ט"ז: **עֵינֶיךָ** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא **אֵינֶךָ** באל"ף.

עֵינֶיךָ - הנו"ן בשווא נע.

עֲלֵיהֶם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא **אֲלֵיהֶם** באל"ף.

ז' י"ח: **אַתְּ אֲשֶׁר־עָשָׂה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים **אֲת־אֲשֶׁר עָשָׂה**.

ז' י"ט: **הַגְּדֹלָת, וְהַמְּפָתִים, וְהַזֶּרֶע, מִפְּנֵיהֶם** - השוואים נעים. וכן הוא להלן בתיבות אלו.

הוֹצֵאָתָּךְ - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא לשון עבר נסתר. שלא ישמע שקורא **אוֹצִיאָתָּךְ** באל"ף שהוא לשון מדבר עתיד. וכן הוא להלן (ח' ב'): **הַלֵּיכָךָ**. וכן הוא להלן (ח' ג'): **הוֹדָעָךָ**. וכן הוא להלן (ט' כ"ח): **הוֹצִיאָם**. וכן הוא להלן (י' י'): **הַשְׁחִיתָךְ**.

לְכָל־הָעַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים **לְכָל הָעַמִּים**.

ז' כ': **הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסִתָּיִם מִפְּנֵיךָ** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת **וְהַנְּסִתָּיִם**, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ש בתיבת **הַנְּשָׂאִים**, שאם לא יטעים כראוי

וכיון שעל פי הטעמים הכל ענין אחד, אין הכרע מהטעמים האם הכוונה שהמדורים הם רעים, או שהמצרים הם רעים (אמנם בפשטות מסתבר יותר שהכוונה שהמדורים הם רעים), ואם קורא את התלישא קטנה בניגון מפסיק, ממילא מכריע שהכוונה שהמצרים הם רעים, בעוד שעל פי הטעמים אין בזה הכרעה.

^כ בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

^כ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירושו הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבָבְךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לבבך ולא מחר. וההטעמה שם היא **אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ** בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו

איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכילת דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפלה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א, וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ו) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^ח משום שהאות ה"א שבתיבת **נִשְׁבָּה** אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתיבת **נִשְׁבַּע** ישמע שקרא **נִשְׁבָּה**.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

^ט משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

^א מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: 'מלך' במקום 'מִלְאָךְ', 'שמו' במקום 'שְׁמוֹעַ', 'ונג' במקום 'וַיִּנְגַּד'). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

^א יש שכתבו (בינת מקרא, ר"ח) בהבנת המקרא דברים כ"ט כ') שכאשר באים כמה טעמים מחברים זה אחר זה, ראשון ראשון רהוט יותר למילה שלאחריו, ולפי זה תיבות **וְכָל מְדֵי מִצְרַיִם** מחוברות לתיבת **מִצְרַיִם**, יותר מאשר תיבת **מִצְרַיִם** מחוברת לתיבות **הָרָעִים**, ולפי זה הפיסוק כאן הוא **וְכָל מְדֵי מִצְרַיִם הָרָעִים**, וממילא מובן שהמדורים הם רעים.

אך מקובל שאין הבדל כלל בין הטעמים המחברים, וכולם מחברים במידה זהה, ולפי זה כל התיבות במשפט **וְכָל מְדֵי מִצְרַיִם הָרָעִים** מחוברות אחת לשניה במידה זהה.

ישמע שהנסתרים מפניהם יאבדו, בעוד שפירושו שיאבדו מפניהם הנשארים והנסתרים.

ז' כ"ג: **הַשְׁמָדָם** - המ"ם בשווא נע.

ז' כ"ד: **וְהַאֲבָדָה** - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^י, למרות הקושי^י. ויש להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'וְהַאֲבָדָה'. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'וְהַאֲבָדָה'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן (ח' י"ט): **וְעַבְדָּתָם**. ולהלן (ט' ג'): **וְהַאֲבָדָתָם**. ולהלן (י' י'): **עַמְדָתִי**. ולהלן (י"א ט'): **וְעַבְדָּתָם**. ולהלן (י"א ט'): **וְאֲבָדָתָם**. ולהלן (י"א ט'): **וְלִמְדָתָם**.

הַשְׁמָדָה - הדלי"ת בשווא נע^י.

ז' כ"ה: **תִּנְקֶשׁ** - הטעם מלרע בקו"ף.

ז' כ"ו: **תִּשְׁקָצְנוּ, תִּתְעַבְּנוּ** - הצד"י והבי"ת בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא 'תִּשְׁקָצְנוּ' ו'תִּתְעַבְּנוּ' בצירי ורפה^י, משנה משמעות לשון רבים המדברים על עצמם^י.

ח' א': **אֲשֶׁר אֲנִי מַצֵּנָה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'הַיּוֹם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^י שבתיבת 'מַצֵּנָה', שאם לא יפסיק כראוי ישמע שרק היום ישמרו לעשות, בעוד שפירושו שהדברים שמצווה היום ישמרו לעשות תמיד.

ח' ב': **הַלִּיכָה** - הכ"ף בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'הַלִּיכָה' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט^י. וכן הוא בכ"ף שלהלן (ח' ט'): **הַמּוֹלִיכָה**.

עֲנֵתָהּ - העי"ן בפתח, והנו"ן דגושה, והוא מלשון עינוי. והקורא 'עֲנֵתָהּ' בחטף פתח ונו"ן רפה, משנה משמעות ללשון עניה או ענווה^י. וכן הוא להלן (ח' ט').

עֲנֵתָהּ, לְנִסְתָּהּ - השוואים נעים.

בְּלִבָּבָהּ - הבי"ת בשווא נע.

ח' ג': **וַיַּעֲנֶה** - היו"ד בשווא נח, והנו"ן דגושה, והוא לשון עינוי. והקורא 'וַיַּעֲנֶה' היו"ד בפתח והנו"ן רפה, משנה משמעות ללשון עניה.

וַיֵּאֲכֹלָהּ - הלמ"ד בשווא נע^י.

הָמָן - הה"א בפתח, והמ"ם דגושה. והוא לשון 'מָן' עם ה"א הידיעה לפניו. והקורא 'הָמָן' בקמץ ורפה^י, משנה משמעות לשמו של הָמָן האגגי.

אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-לֹא יָדַעְתָּ'.

ח' ד': **בְּלִתָּהּ** - הלמ"ד בשווא נע.

ח' ה': **מִיִּסְרָךְ** - הסמ"ך בדגש, והשווא נע.

ח' ז': **נַחֲלִי מַיִם** - הטעם מלעיל בנו"ן^י.

ח' ח': **אֶרְצֵי-זֵית שָׁמֶן** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֶרְצֵי זֵית-שָׁמֶן'.

בתביר יותר מאשר בטפחא.

י' ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

טו הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

טז הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח.

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: נִנְחָה, וְחִידָה), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: לְרֹאשׁוֹ, אֲשֶׁתוֹ), התנועה היא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכן בתנועת שורוק-קובוץ, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, (כגון: וְכוּרָה, שְׂבוּתָהּ), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק (כגון: מִשְׁפָּחָתִי, קִמְצוֹ), מנוקד בקובוץ שהיא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכיון שפעמים רבות בכתב התורה כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא ככללים, יש מקומות במקרא שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחר תנועת חיריק או וי"ו אחר תנועת שורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, משום שהתיבה אכן היתה ראויה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, ונכתבה במקרא שלא כהכללים, ולכן המושג שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחם ש"י ע"י תיבת 'נִנְחָה' (בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת 'לְרֹאשׁוֹ' (שמות כ"ד ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוץ חקירה ב'). והדברים מוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביאו במנחת שי שמואל א' ז') שכתב שגם כאשר תנועה גדולה נכתבת בכתב חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה).

ובפרשטנו היה ראוי להיכתב 'הַשְׁמָדָה' ו'וַיֵּאֲכֹלָהּ' ו'הַמּוֹלִיכָה' ו'לְהִיטִיבָהּ' בחיריק מלא (וכמו שכתוב ברוב המקומות במקרא 'הַשְׁמָדָה' 'הַמּוֹלִיכָה' 'הַיִּטִּיב' בחיריק מלא), ולכן, אע"פ

שנכתב 'הַשְׁמָדָה' ו'וַיֵּאֲכֹלָהּ' ו'הַמּוֹלִיכָה' בכתב חסר, תנועת החיריק כאן היא תנועה גדולה, וממילא האות שאחריה בשווא נע.

וכן היה ראוי להיכתב 'בְּלִבָּבָהּ' בשורוק (וכמו שכתוב ברוב המקומות במקרא 'בְּלִבָּבָהּ' בשורוק), ולכן, אע"פ שנכתב 'בְּלִבָּבָהּ' בכתב חסר, תנועת הקובוץ כאן היא תנועה גדולה, וממילא האות שאחריה בשווא נע.

י' לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

י"י וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לד' אברהם ישראל זאבי וצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תִּשְׁלַחְנוּ' בנו"ן רפה במקום 'תִּשְׁלַחְנוּ' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי שמשנה הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

י"ט כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

י"כ כמו בפסוק: וַתֵּתֶן לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֵתָהּ תִּרְבִּנִי (שמואל ב' כ"ב ל"ו). ופירש שם רש"י שהוא מלשון ענווה, וברד"ק שם פירש שהוא לשון עניה (אך בפסוק המקביל בתהלים (י"ח ל"ו): וַתֵּתֶן לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַיִּמְנַעַתְּ חֲסִידִי וַעֲנֵתָהּ תִּרְבִּנִי, פירש גם רד"ק כרש"י שהוא מלשון ענווה).

י"כ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

י"כ משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

ט' ה': **וְלִיעָקֵב** - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח"ב. וכן הוא להלן (ט' ב"ז).

ט' ו': **כִּי עַם-קָשָׁה עָרָף** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי-עַם קָשָׁה עָרָף'.

ט' י': בְּאַצְבָּע - הטעם מלרע בבי"ת.

ט' י"ד: **לְגוּי-עֲצֹם וָרֵב מִמֶּנּוּ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'לְגוּי עֲצֹם וָרֵב מִמֶּנּוּ'.

ט' י"ז: וְאַשְׁכְּרֶם - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

ט' י"ח: **עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'על־כָּל חַטָּאתְכֶם'.

ט' י"ט: **עֲלֵיכֶם** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אליכם' באל"ף^ב.

ט' כ': וְבֹאֲהֶרָן - הוּא בַּמִּתְגַּ, וְהִבִּיתָ בְּשׂוּא נח^{כב}.

ט' כ"א: וְאַשְׁרֵי אֲתָו | בְּאֵשׁ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, וואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'וְאַשְׁרֵי-אֲתָו | בְּאֵשׁ' במקף.

אֲתוֹ | - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה.

לַעֲפָר - הל"מ"ד בשווא נע. ואין לקרוא 'לַעֲפָר' בסגול^{כט}.

ט' כ"ג: עָלָי - העי"ן בחטף פתח, והוא לשון ציווי. ויש להקפיד שלא ישמע באומר 'עָלו' בקמץ, שהוא שינוי משמעות ללשון עבר.

ח' י': אֲשֶׁר נִתְּן לָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-נִתְּן לָךְ'.

ח' י"א: הַשְׁמֵר - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא הַשְׁמֵר' מלרע נחשב לשינוי משמעות⁷⁷.

ח' י"ב: וּבְתֵימִים - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק^{כה}.

ח' י"ג: **וּבְקָרָךְ** - הרי"ש בשווא נע.

וְצִאֲנֶהָ - הנו"ן בשווא נע.

נָחֵשׁ | שָׂרָף - יש להקפיד לשהות מעט בפסיק שאחר תיבת 'נָחֵשׁ', שאם לא יפסיק ישמע שהשרף הוא תואר לנחש¹³, בעוד שהם שני דברים¹⁴.

אֲשֶׁר אֵין-מִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אשר-אין מים'.

ח' ט"ז: **הַמֶּלֶךְ** - התיבה מוטעמת בשני טעמים. טעם קדמא בכ"ף, וטעם מרכא בכ"ף הסופית.

הַמֵּאֲכָלָהּ - הַלֵּם"ד בַּשּׁוּא נַע* טו.

לְהִיטָבָהּ - הַבִּי"ת בַּשּׁוּא נַע* טז.

ח' י"ז: עֲשֵׂה לִי - הטעם מלעיל בעי"ן*כב.

ח' י"ח: **הָקִים** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, כיון שהתיבה היא שם פועל. שלא ישמע שקורא 'אָקִים' באל"ף, שהוא לשון מדבר עתידי. וכן הוא להלן (ט' ה').

^{בג} ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

יד כל תיבת 'השמר' שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסולר, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי' (בישעיה ו' ד': הַשְׁמֵר וְהַשְׁקֵט אֶל-תִּירָא). וניתן היה לומר שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת 'לך' כתובה אחר תיבת 'השְׁמֵר', ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם). (ענין נסוג אחור מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג').

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף 'הַשְׁמֵרָ לְךָ', ובוה אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת 'השמר' מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הַשְׁמֵרָ קַפְּצִי, תימות כ"ג כ"א). הַשְׁמֵרָ מְקַרֵּר, מליכ"ב ו' ט'. שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה מוטעמת מלמעלה ומוכח באמצעות תיבת 'השמר' להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירוש חיבת 'השמר' שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כאשר 'השמר' שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה ק"א) השיג עליו, שאיך יאמר 'אל תירא' אחר שאמר 'השמר', והוא כמו לומר 'תירא' ואח"כ 'אל תירא', ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע שלא בדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן ג'א) כתב על דברי דונש שמה שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ל. אך בפירושו (בראשית כ"ד) כתב וז"ל: כל 'השמר' מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו 'השְׁמֵר וְהִשָּׁקֵט', כטעם 'שקט הוא אֶל שְׁמֵרָיו' (ירמיה מ"ח יא), עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר. ורד"ק (ישיעה ז' ד, שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרש"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם 'אסתמר', ולא חילק בין מלעיל למלרע.

והעולה מכל זה, שהקורא 'השמר' מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה

שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

כה ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

כִּי כִּמוּ בַּפִּסְקוֹ: וַיִּשְׁלַח יְיָ בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת הָעָם (במדבר כ"א)¹. ששם השרפים הם תואר לנחשים. וכמבואר ברש"י ובשפתי חכמים שם שכאן הם שני דברים ושם הם דבר אחד.

^{כז} ונמסר כאן במסורה שהוא מן ו' (אד"ה) פסקין דמייך, דהיינו שיש בהם הפסק בין שני שמות שהראשון מוטעם במהפך והשני בפשטא, והוא כדי שלא יטעו שהם דבר אחד. וכיו"ב נ"ץ | וְשִׁלְחָה' (שמות ל' ל"ד), | תּוֹרֵן | דְּכָרְיָן' (עזרא ד' י"ז).

כח ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

כט ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ה הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (בגז: הַשְּׁמִים, בְּמִים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ גדול, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (בגז: הַמֶּזֶן, הַחֲצֵר, הָעֵשֶׂר).

וכשבאה אחת מאותיות השימוש לכ"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע כמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: בקדר, בקרים, בקרב, בקריש, בקציר, כחמן, לעיס), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם את השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה. ויש בזה שינוי משמעות.

ומנקודת השווא (כגון: חקתו, עשירה, עשוק) יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא תהיה כלולה בה ה"א הידיעה.

ל לקוראים בהגייה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן בחטיפה, אע"פ שעשוש שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י שנהגה כפתח ולא כקמץ. אך לקוראים בהגייה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י חטיפת העי"ן, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן במהירות וחטיפה יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

ט' כ"ח: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתֶנּוּ מִשָּׁם** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמט את המונח הראשון ולהטעים 'אֲשֶׁר-הוֹצֵאתֶנּוּ מִשָּׁם' במקף.

י' ב': **וְאָכַתְבָּ** - הוי"ו בשווא. ואין לקרוא 'וְאָכַתְבָּ' בקמץ.

י' ה': **וַיְהִי שָׁם** - הטעם מלעיל ביו"ד ראשונה לא.

כָּאֲשֶׁר צִוִּי יי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'כָּאֲשֶׁר צִוִּי יי'.

י' י"ב: **וַעֲתָה** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'וַעֲתָה' באל"ף^כ. וכן הוא להלן (י' כ"ב).

י' י"ד: **הֵן** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'אין' באל"ף.

י' י"ז: **וְאָדָּגְי** - האל"ף נשמעת, ואין להבליעה ולקרוא 'וְדָגְי'.

י"א ד': **וַיִּאֲבָדְם** - הוי"ו בשווא נח, והבי"ת בדגש ושווא נע.

י"א ו': **בְּתִיקָם** - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק^כ.

י"א ו': **וְאֵת־אֱהִיְיָם** - יש אומרים שהאל"ף בקמץ קטן^ל. ויש אומרים שהאל"ף בקמץ גדול^ל.

וְאֵת פְּלִי־הִיקוּם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאֵת־פְּלִי הִיקוּם'.

הִיקוּם - הוי"ו דרפה, ובשווא נח^ל.

י"א ז': **עֵינֵיכֶם** - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'עֵינֵיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

י"א ט"ז: **פֶּן יִפְתָּה** - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, ולהגות את הוי"ו ד' כראוי, שלא ישמע שקורא 'פֶּנֶפְתָּה', ויובן שקורא 'פֶּן נִפְתָּה'.

וַעֲבַדְתֶּם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'וַאֲבַדְתֶּם' באל"ף^כ.

י"א י"ז: **וְחָרָה אֶפְיִי** - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא 'וְחָרְף'.

מִהָרָה - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'מִאָרָה' באל"ף.

י"א י"ח: **עַל־יְדֵכֶם** - הדלי"ת בשווא נח.

י"א י"ט: **וְכִשְׁכַּבְּךָ** - הוי"ו במתג, והבי"ת בשווא נח^כ.

י"א כ"ד: **גְּבֻלְכֶם** - הלמ"ד בשווא נע^{טו}.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

ט' ב': **בְּנִי עֶנְק** / (בְּנִי־עֶנְק)

במרכא - בכתיב היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ד ס"ז ס"ט ס"י ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר. **במקף** - בדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ט' כ"ה: **אֵת אֲרֶבְעִים** / (אֵת־אֲרֶבְעִים)

במונח, והאל"ף בצירי - בכתיב היד: ט"א ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ד ס"ז ס"ט ס"י ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, גינצבורג^ל, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במקף, והאל"ף בסגול - בכתיב היד: ס"ו ס"ז ס"ח ס"י ס"ג, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

י' ו': **נָסְעוּ** / (נָסְעוּ)

הנו"ן במרכא - בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^ל.

קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^ל עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על דיוט), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן בכל הספרים אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח.

לו רי"ף (ברכות ט"ו ע"ב), והובא בתוס' (שם ד"ה בין הדבקים), ובשאר הראשונים, וכן הוא בטור ובשו"ע (או"ח סימן ס"א סעיף י"ט).

^ל ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'אֵת' במקף ובלא נגינה.

^{לח} ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים י' מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקדן. דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים).

ובכתיב היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתיב היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

^{לא} משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ואע"פ שאין הטעם נסוג אחור להברה סגורה (היינו הברה המסיימת בשווא נח או דגש pin), כיון שבתביות 'היה ו'חיה' בא תמיד מתג תחת הוי"ו, נסוג הטעם למקום הראוי למתג, ובזה הטעם לסגת אחור אף כשההברה סגורה.

^{לב} הכלל הוא, שבשם אדנות ואולקות, אם באה לפנייהם אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפנייהם אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, וע"י זה נשמע כעין אל"ף (וסימנך, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס). וכלל זה נוהג גם באדנות שאינו שם קודש.

ובמסורה נמנו כמה פסוקים היוצאים מן הכלל בהם האל"ף של שם אדנות נשמעת גם אחר אותיות וכל"ב, וכאן הוא אחד מהיוצאים מן הכלל המנויים במסורה.

^{לז} על פי הסברא הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כנון 'פתל-קְתִילִים', 'שורש-שְׁרִישִׁים'), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת 'אָהֶל'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (אֶהֱלִים), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

^{לד} שהרי כתבו המדקדים (ראה רד"ק מיכה ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא

הנו"ן במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

י' ז': גַחְלִי מִים / (גַחְלִי־מִים)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, א"ו. ~ ובדפוס: ברויאר. ~ וכן נמסר בחילופים בשם בן אשר ובן נפתלי.^מ

במקף – בכתבי היד: ט"ד, ס"א^מ ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י^מ ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

י"א ז': אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה / (אֶת כָּל־מַעֲשֶׂה)

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו, ס"א ס"ג ס"ט ס"י^א, א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר. ~ וכן דעת מנחת שימא.^{מא}

בתביר והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ח, ס"ב ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"י^ב ס"י ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן דעת אור תורה^{מא}.

י"א ט"ז: פֶּן יִפְתָּה / (פֶּן־יִפְתָּה)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"י ס"י^א ס"ז, א"ז. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י^ב ס"י^ג ס"ד ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.

^מ ובמסורה שם נמסר 'פליגא נחלי', כלומר שיש בזה מחלוקת, ויש מי שמטעים 'גַחְלִי מִים' במרכא ולא 'גַחְלִי־מִים' במקף.

^{מא} באור תורה כתב: 'את דכל מעשה ברוב הספרים בתביר לא במקף והאל"ף בצירי'. ובפשטות נראה שנקט למעשה שיש להטעים 'אֶת כָּל־מַעֲשֶׂה' בתביר, כשיטת רוב הספרים.

אך במנחת שי שינה מלשון האור תורה, וכתב: 'במקצת ספרים את בתביר לא במקף והאל"ף בצירי'. ומזה ששינה וכתב שרק במקצת ספרים מוטעם בתביר, שלא כדברי האור תורה שכתב שמוטעם כן ברוב הספרים, משמע שבא להכריע שיש להטעים 'אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה' במקף ובסגול, כשיטת רוב הספרים ע"פ דבריו. ואכן בדיבור המתחיל ניקד מנחת שי 'אֶת' בסגול ובמקף.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעונו כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

^ט ועוד הוסיף שם בספר החילופים, שבעיני בן אשר היו יפים שני אופני הקריאה, בין 'גַחְלִי מִים' במרכא, ובין 'גַחְלִי־מִים' במקף, ובתחילה היה קורא 'גַחְלִי־מִים' במקף, אך אח"כ חזר בו וקרא 'גַחְלִי מִים' במרכא. ואולי מטעם זה שגם בן אשר קרא בתחילה במקף, ושני האופנים היו יפים בעיניו, לכן בספרים רבים הטעונו במקף. ומ"מ, אחר שבן נפתלי סבר שיש לקרוא במרכא, וגם בן אשר לבסוף העדיף נוסח זה, ודאי נכון יותר לקרוא 'גַחְלִי מִים' במרכא ולא 'גַחְלִי־מִים' במקף.